

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské výchovy

Bakalářská práce

2011

Eva Niklová

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské výchovy

**Náboženství se zaměřením na vzdělávání
a katechetika**

Eva Niklová

**Průzkum používání pomůcek ve výuce
náboženství a katechezi v děkanátu
Šternberk v letech 1990-2010**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Marcela Roubalová

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28. února 2011

.....
Eva Niklová

Děkuji Mgr. Marcele Roubalové za pomoc při výběru tématu, za odborné vedení a mnoho cenných rad a podnětů. Mé poděkování patří také všem katechetům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a mé rodině za poskytnutou podporu.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST – POJMY	7
1.1. Děkanát	7
1.1.1. Děkanát Šternberk.....	8
1.2. Náboženská výchova	9
1.2.1. Náboženská výchova v širším smyslu.....	9
1.2.2. Náboženská výchova v užším smyslu.....	10
1.2.3. Výuka náboženské výchovy.....	10
1.3. Didaktika	11
1.3.1. Didaktika podle J. Skalkové.....	11
1.3.2. Didaktika podle Z. Kalhouse, O. Obsta a kolektivu.....	13
1.3.3. Vyučování podle G. Petty.....	14
2. PRAKTICKÁ ČÁST – PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ	16
2.1. Metodologie průzkumného šetření	16
2.1.1. Úvod do výzkumu podle M. Chrásky.....	16
2.1.2. Úvod do výzkumu podle P. Gavory.....	17
2.2. Zpracování údajů	19
2.2.1. Grafické znázornění a komentáře.....	20
2.3. Závěrečné shrnutí dotazníku	37
ZÁVĚR	39
BIBLIOGRAFIE	41
SEZNAM ZKRATEK	42
SEZNAM PŘÍLOH	43

ÚVOD

Každý člověk vnímá a může obdivovat veškeré stvoření kolem sebe. Touží být milován a někoho milovat, setkává se s utrpením a smrtí. Hledá plnost života, pravdu a dobro, klade si mnoho otázek, na které nezná odpověď. Bůh nabízí člověku cestu, která může dát odpovědi a zároveň sama být odpovědí po smyslu života. Víra v Boha je dar a záleží na každém člověku, jestli tento dar přijme a bude ho dále rozvíjet nebo ne. K růstu ve víře může přispívat i náboženská výchova, která pomáhá a učí propojovat víru s každodenním životem. Katecheté, jejichž úkolem je tuto náboženskou výuku přednášet dětem, se snaží o poutavé přiblížení informací používáním různých pomůcek. Skutečnost, že katecheté používají ve své výuce pomůcky a jaké, je vyjádřena v této práci. Cílem průzkumu bylo zjistit, jaké pomůcky používají nebo používali katecheté ve svých hodinách náboženství v děkanátu Šternberk v letech 1990-2010.

První teoretická část se snaží obsáhnout a přiblížit jednotlivé pojmy, se kterými se v práci setkáváme. Mezi první patří děkanát obecně, který se nám představuje hlavně z historického hlediska. Seznámení se s historií i současností děkanátu Šternberk je velice poučné a zajímavé. Další pojem je náboženská výchova, která pomáhá při hledání smyslu života a snaží se ukázat všem lidem, že spojení s Bohem má smysl a může být odpovědí na všechny životní situace, i ty nejsložitější. Pomocí didaktiky pronikáme do problematiky, jakým způsobem můžeme učit náboženství a předávat ostatním, jaké můžeme používat metody, abychom upoutali pozornost žáků a jak co nejlépe dosáhnout výukových cílů.

Druhá, praktická část se zabývá průzkumem. Základem této části je vypracovaný dotazník, který obsahuje po krátkém úvodu různé položky potřebné k získání informací. Po obdržení vyplněných dotazníků od oslovených katechetů následuje vyhodnocení informací. Pro větší přehlednost jsou získané údaje zpracovány v grafickém znázornění a slovně

okomentovány. Závěr druhé kapitoly je věnován shrnutí výsledků průzkumu, které obsahuje hodnocení, komentáře a návrh pro zkvalitnění výuky náboženství nebo katecheze.

1. TEORETICKÁ ČÁST – POJMY

1.1. Děkanát

Děkanát v Římskokatolické církvi je složen z několika farností. Jeho územní rozloha je menší než diecéze. Název děkanát se používá na Moravě či ve Slezsku, v Čechách se používá název vikariát. Do čela děkanátu je jmenován děkan, který jej řídí.

Podle *Českého slovníku bohovědného* z roku 1926 „děkan znamená již záhy v mluvě církevně-právní představeného, a to nejprve představeného 10 mnichů. Odtud přešlo do kanov. kapitol a pak na bezprostřední představené duchovních správců několika kostelů určitého okrsku, kteří se po vzoru kapitol katedrálních organizovali v kapitoly venkovské.“¹ Děkan byl zástupným a dozorčím orgánem biskupovým a nazýval se původně arcipryšt. Jeho pravomoc byla delegovaná. Rozdělení diecéze na děkanství bylo již v dobách Karlovců v západní Evropě, ale ustáleno bylo až na Tridentském sněmu. Sv. Karel Boromejský zrušil v Milánsku úřad starých arcipryštů a zavedl úřad venkovských vikářů. Až do 13. století svolával děkan vždy první den v měsíci duchovní svého okresu, později 1-2krát do roka, aby jim sdělil biskupovu vůli a jemu pak referoval nové poznatky. Kněz k tomuto úřadu vybraný měl být pokud možno farář. S úřadem děkana není spojena žádná jurisdikce. Ustanovení - jmenování děkana je věcí biskupa, který mu může svěřit jistá oprávnění. Jeho povinností je bdít nad duchovním životem děkanátu, visitace, péče o nemocného kněze a podobně. Má svolávat kněze k poradám a ve vážných sporných a trestních záležitostech funguje jako delegovaný vyšetřující soudce. Za toto se mu dostává jistých čestných výsad i finanční ohodnocení.

¹ PODLAHA, A. *Český slovník bohovědný*. 1926. s. 430.

1.1.1. Děkanát Šternberk

Něco o historii tohoto děkanátu se dovíme z *Církevní Topografie Moravy* z roku 1855, která je psána německy. Po přeložení zjišťujeme, že děkanát Šternberk byl vytvořen teprve v roce 1787. Nacházel se v olomouckém okrese. Část farností pocházela z děkanátů Olomouc, Budišov nad Budišovkou a Uničov. Téměř všechny farnosti tohoto děkanátu náležely k císařsko-královskému okresnímu úřadu a soudu ve městě Šternberk. Děkanát byl složen z 8 farností a 4 místních správ s 21 duchovními, byl zde 1 kaplan a 8 spolupracovníků. Počet věřících byl 29 katolíků, 39 nekatolíků a 95 Židů. Děkanát v tomto období zastupoval: „Hieronymus Hampel, čestný kanovník, první arcibiskupský rada a zasedající člen konsistoria, farář ve Šternberku a emeritní představený arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci. Narodil se v roce 1810 a vysvěcen byl v roce 1834.“²

V současnosti je děkanát Šternberk součástí olomoucké arcidiecéze. Od roku 1990 do dnešní doby prošel mnoha malými, ale i velkými změnami. Z kroniky šternberského děkanátu se dovídáme, že k prvním větším změnám dochází již kolem roku 1990, kdy se v mnoha farnostech mění kněží a na některé opuštěné fary přicházejí řeholní společenství. V tuto dobu je šternberský děkanát tvořen 19 farnostmi. Historická změna nastává 1. 10. 2004, kdy se mění hranice děkanátu Šternberk. „Arcibiskup olomoucký Jan Graubner vydal rozhodnutí o zrušení děkanátu Litovel k 1. 10. 2004.“³ Tímto některé farnosti přešly do děkanátu Šternberk. Dále otec arcibiskup dekretem vyčlenil dvě farnosti z děkanátu Šumperk a jednu farnost z děkanátu Olomouc, ty byly též přičleněny k děkanátu Šternberk. V současné době má tento děkanát 24 farností a 12 kněží.

V kronice jsou i zajímavé údaje týkající se výuky náboženství. Počty dětí, které navštěvovaly tyto hodiny v průběhu posledních dvaceti tří let, se podstatně změnily. Pro srovnání, ve školním roce 1987-1988 se účastnilo vyučování náboženství 37 dětí ze 7 farností děkanátu. V roce 1994 se

² WOLNÝ, G. *Kirchliche Topographie von Mähren*. 1855. s. 43 (*Církevní Topografie Moravy*)

³ *Kronika šternberského děkanátu od roku 1977*. s. 37.

vyučovalo náboženství ve 14 farnostech a to ve školách i na faře a do celkového počtu jsou zahrnuty předškolní děti, děti na základních školách i mládež. Celkový počet zúčastněných je 433 žáků. A v roce 2009 se v celém děkanátu účastnilo výuky náboženství 359 dětí a mládeže. Velký zlom nastal díky změně politické situace. V poslední době počet dětí navštěvujících výuku náboženství nebo katechezi mírně poklesl, důvodem může být i pokles populace.

1.2. Náboženská výchova

Náboženská výchova, podle publikace *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, pomáhá při hledání smyslu života a propojuje víru v Boha s každodenním životem. Touha po oslavě Boha přivedla různé umělce, panovníky a další osobnosti k velkým dílům a mnoha dobrým věcem. Náboženství na jedné straně ukazuje člověku jeho omezenost a smrtelnost, ale na straně druhé mu dává naději, že existuje naplnění života. I pro celou společnost je žádoucí výchova k etickým postojům a obecná kulturnost vůbec.

1.2.1. Náboženská výchova v širším smyslu

Podle publikace *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*, se v širším smyslu náboženská výchova orientuje na obecně lidské jevy (důvěra, vděčnost, odpouštění, radost, štěstí, ochota pomoci) a vše, co je vlastní každému člověku. Má pomáhat uvědomovat si a hledat odpovědi na různé otázky, naplňovat potřeby, vyjadřovat lidské zkušenosti. Má rozvíjet radost, vděčnost, důvěru, má vychovávat k vnímání náboženských symbolů. Neoslovuje pouze rozum, ale i city. Má zkoumat a budovat vztahy k jiným náboženstvím a tím rozvíjet ekumenismus.

1.2.2. Náboženská výchova v užším smyslu

Náboženská výchova v užším smyslu dle publikace *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy* nabízí odpovědi na obecně lidské jevy vzhledem ke konkrétnímu náboženství. Má propojovat projevy náboženské zkušenosti se zkušenostmi dětí. Má spojit souvislosti dějin lidstva se zkušeností lidstva s Bohem a upozorňovat na jejich význam z pohledu dětí. Dále má motivovat k rozhodnutí se pro víru a křesťanský život a vytvářet živý vztah k Bohu. Také má připravovat předpoklady k následné katechezi.

„Náboženská výchova římskokatolické církve je realizací náboženské výchovy v užším smyslu vycházející z náboženské výchovy v širším smyslu.“⁴

1.2.3. Výuka náboženské výchovy

Římskokatolická církev předkládá osnovy náboženské výchovy jako základní materiál k výuce náboženské výchovy. Tyto osnovy mohou být zařazeny do učebních plánů na veřejných a státních školách.

„Výuka náboženské výchovy podle „Osnov náboženské výchovy římskokatolické církve“ se v souladu s Metodickým pokynem MŠMT ČR k organizování a realizaci náboženské výchovy v základních, středních a speciálních školách, vydaném v Praze 27. 6. 2003 pod č. j. 25029/2002-22, realizuje formou nepovinného předmětu „Náboženství“ s dotací jedné hodiny týdně. Výuka náboženské výchovy podle „Osnov náboženské výchovy římskokatolické církve“ je připravena začlenit se jako doplňující obor do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.“⁵

⁴ MUROŇOVÁ, E., MUCHOVÁ, L. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1. – 9. ročníku základní školy*. 2004. s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 5.

1.3. Didaktika

Didaktiku lze obecně definovat jako vědu zabývající se teorií vzdělávání, vyučování pedagogů a učení žáků. Zahrnuje v sobě školní vyučování, průběh výuky na různých typech škol nebo také umění vyučovat. Nejde v ní jen o samotné vyučování, ale i o hledání nejvhodnějších způsobů, jak toto učivo předkládat pro co nejlepší zapamatování. Didaktika je tedy velice důležitá při jakékoli výuce. Řeší například, co je nutné vyučovat v jednotlivých hodinách, co ovlivňuje vyučování, jak se má při něm postupovat nebo používání materiálních didaktických prostředků. Didaktikou se u nás zabývají Jarmila Skalková, Zdeněk Kalhous, Otto Obst a jiní.

1.3.1. Didaktika podle J. Skalkové

Jarmila Skalková se ve své knize *Obecná didaktika* zmiňuje o kurikulárním hnutí, které se v didaktice orientuje na problémy plánování učení a vyučování. „Pojem kurikulární dokumenty, které v rámci tohoto hnutí pokrývají obsah vzdělávání, je pojem střešový. Zahrnuje nejen učební plány a učební osnovy, ale také učebnice, různé didaktické a metodické pomůcky pro učitele, didaktické texty pro žáky, standardy vzdělávání i evaluační standardy (testy).“⁶ Zaměření je zde především na jasně strukturované a uspořádané učební cíle, ale i na hodnocení výsledků.

Dále Jarmila Skalková poukazuje na to, že praktickými potřebami učitelů i žáků jsou nejen mluvené a psané slovo, ale i názorná demonstrace. Tyto demonstrační metody mají v didaktice dlouhou tradici už od doby J. A. Komenského a jejich význam stále vzrůstá. V současnosti jsou obohacovány o moderní technické prostředky. „Při demonstraci se uplatňují různé dvourozměrné názorné pomůcky, ať už statického charakteru (klasický obrazový materiál, různá schémata, grafy, fotografie, obraz diafilmu, obraz zpětné projekce) nebo dynamického charakteru (filmy, televizní záznam, videomagnetofonový záznam). Zvláště významné je předvádění skutečných

⁶ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 1999. s. 86.

předmětů i trojrozměrných názorových pomůcek.“⁷ Používání demonstračních metod je většinou náročnější na čas a vyžaduje ze strany učitele plánovitou přípravu. Nejprve je třeba jasně znát cíl, ke kterému demonstrační metodou směřujeme. Dále pak učitel upozorňuje na důležité momenty, které usnadňují aktivní pozorování a myšlení žáků. Demonstrační metody neplní však jen funkci poznávací, ale jsou také výborným motivačním prostředkem, protože povzbuzují a podporují zájem žáků o probíranou látku. Podle *Obecné didaktiky* je důležité spojovat teoretickou část s praktickou činností a tím podporovat samostatné myšlení, vynalézavost a tvořivost žáků.

Kniha Jarmily Skalkové také poukazuje na význam hry jako vyučovací metody především pro nižší ročníky základní školy, ale i pro starší děti je hra dobrou didaktickou metodou. Děti se při hře učí organizovat vlastní činnost, dodržovat stanovená pravidla, jednat s lidmi a osvojují si různé komunikativní dovednosti. Simulační metody pomáhají žákům řešit problémy, které mohou skutečně existovat a situační metody jim zase umožňují získat dovednosti v řešení těchto problémů. Metody inscenační a dramatizace jim zase umožní vžít se do role, kterou předvádějí.

Další kapitola knihy mluví o učebních pomůckách a multimediálním systému. Učební pomůcky pomáhají k lepšímu osvojování vědomostí a dovedností žáků a také k lepší názornosti. Pro svou obsáhlost však kladou velké nároky na učitele, protože musí být vhodně zvoleny. „Prostřednictvím učebních pomůcek se realizuje princip názornosti. Promyšlené využívání učebních pomůcek vede k utváření multimediálního systému. V něm se uplatní i podmínky práce školy a předpoklady učitele, který si během své dlouholeté činnosti může vytvořit svůj multimediální systém.“⁸

V současné době se také stále více ve vyučování používají moderní didaktické prostředky, například filmy, počítače, internet, a stávají se tak jejich běžnou součástí. Moderní technické prostředky umožní žákům široké poznání a úkolem školy je toto mimoškolní poznávání analyzovat, vysvětlovat, hodnotit a mnohdy se k němu i postavit kriticky. Tyto medializované

⁷ SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 1999. s. 180.

⁸ Tamtéž, s. 233.

skutečnosti nutí didaktiku stále znovu a znovu propracovávat své didaktické principy.

Nejen pro běžnou výuku, ale i pro výuku náboženství nebo katechezi mají výše zmiňované didaktické prostředky velký význam. Pomáhají snadnějšímu pochopení problematiky a také zvyšují pozornost dětí. Jako příklad nám může posloužit *Metodika k pracovním listům náboženské výchovy*, která zahrnuje v úvodu obsah hodiny a cíl, ke kterému katecheze směřuje, dále pomůcky, které nám hodinu usnadní a oživí, vlastní téma s dynamikou, práci s pracovním listem a závěr s kontrolními otázkami, zda bylo dosaženo cíle. Schémata jednotlivých katechezí mohou být různá a záleží na každém katechetovi, jakou zvolí metodu výuky.

1.3.2. Didaktika podle Z. Kalhouse, O. Obsta a kolektivu

Další zmínky o prostředcích, které pomáhají učitelům a žákům dosáhnout co nejlépe výukových cílů, jsou v učebnici *Školní didaktika*, kterou zpracoval velký tým didaktiků. Zmiňují zde materiální a nemateriální didaktické prostředky. K nemateriálním řadí formy výuky, metody výuky, dílčí cíle a jiné, tuto třídu však dále nerozvádějí. Větší pozornost věnují didaktickým prostředkům materiálním a vysvětlují proč. „Funkce materiálních didaktických prostředků vyplývá ze skutečnosti, že člověk získává 80% informací zrakem, 12% informací sluchem, 5% informací hmatem a 3% ostatními smysly.“⁹ V tradiční škole se však toto zapojení smyslů nevyužívá, a proto se autoři snaží ukázat výhody zapojování co nejvíce smyslů ve výuce.

Je zde uveden přehled materiálních didaktických prostředků podle J. Malacha, který je rozdělen na pět částí. První část tvoří učební pomůcky, které zahrnují originální předměty a reálné skutečnosti (přírodniny, přístroje, děje), dále znázornění předmětů a skutečností (modely, mapy, zvukové záznamy), textové pomůcky (učebnice, atlasy, časopisy), pořady a programy prezentované didaktickou technikou a speciální pomůcky. Druhá část zahrnuje

⁹ KALHOUS, Z., OBST, O., a kol. *Školní didaktika*. 2002. s. 337.

technické výukové prostředky, to je auditivní technika, vizuální technika, audiovizuální technika a technika řídicí a hodnotící. Třetí část je organizační a reprografická technika (např. fotolaboratoře, rozhlasová studia, počítačové sítě). Čtvrtou část tvoří výukové prostory a jejich vybavení a pátá část je vybavení učitele a žáka (např. psací potřeby, pracovní oděv).

Publikace Kalhouse, Obsta a kol. také uvádí některá doporučení pro práci s materiálními prostředky pro lepší a efektivnější pedagogické výsledky. Dále zmiňuje i výpočetní techniku ve výuce, různé výukové programy, vznik multimediálních učeben a jiné. V současné době využití informativních technologií výrazně ovlivňuje učitele, žáky i veškerou výuku.

Ve výuce náboženství je snahou co nejvíce využívat právě zmiňované zapojování smyslů. Velký význam proto má práce s učebnicí, pracovními listy, mapou, atlasy, časopisy, přírodninami, různé výtvarné metody atd. Pokud je katechetům umožněn přístup k technickým výukovým prostředkům nebo povolen vstup do multimediálních učeben, využívají je na různé prezentace, tématicky zaměřené filmy, pořady v médiích a další.

1.3.3. Vyučování podle G. Petty

Také Geoffrey Petty ve své praktické příručce pro učitele *Moderní vyučování* upozorňuje na výhody vizuálních pomůcek při vyučování. Upoutat pozornost žáků je velmi důležité a vizuální pomůcky nám v tom mohou pomoci. Přinášejí změnu, vzbuzují zájem, napomáhají konceptualizaci, jsou snáze zapamatovatelné a jsou projevem toho, že nám na žácích záleží.

Autor také uvádí praktické pomůcky, jak předkládat nevizuální informace vizuálně (obrázek s popisem, přehledy, tabulka, graf, stupnice, různé diagramy a jiné). Dále uvádí typy vizuálních pomůcek, jako jsou například materiály rozmnožované kopírováním. Podrobně popisuje výhody zpětného projektoru oproti tabuli spolu s praktickými radami, jak s přístrojem pracovat a jak si vyrobit vlastní fólie. Ale i tabule je zde ukázána jako vhodná pomůcka pro učitele. Dá se využít mnoha způsoby a záleží na každém, pro jaký způsob se rozhodne a jak jej využije. Autor zde nabízí i mnoho

praktických rad. Při výuce jsou také důležité modely nebo skutečné předměty, které vnášejí do hodin realitu. „Předměty působí daleko více než slova či obrázky, zejména pokud je lze brát do ruky.“¹⁰ Modely lze upravovat, skutečný předmět upravit nelze. Také tabulky, grafy, diagramy, schémata, vývěsky mohou být pro velké množství informací pro žáky nezajímavé. Je třeba je vytvořit jednoduše a zajímavě, aby upoutaly jejich pozornost. Žáci se také mohou podílet na jejich výrobě.

Používání videa a diaprojektoru ve výuce vyžaduje ze strany učitele důkladnou přípravu. Žáci musí při sledování videa spolupracovat, jejich pozornost se zvýší tím, že budou objevovat různé informace. I počítače mohou napomáhat při výuce nebo při testování žáků. Autor dále uvádí podrobné praktické informace a příklady programů, které lze používat.

Další kapitola Pettyho publikace ukazuje, že i hry, simulace a hry rolí mohou být metodami aktivního učení, protože učení a zábava se nevyklučují. Jako praktické příklady her jsou zde uvedeny rozhodovací hry (správné rozřídění nebo přiřazení kartiček), kvízy, soutěže, problémové úlohy (jakoukoli činnost lze změnit v problém, který je nutné vyřešit), honba za pokladem (vyhledávání informací), seznamovací hry, hry pro učení sociálních a manažerských dovedností. Hraní rolí napomáhá žákům vžívat se do různých situací a různého jednání. Na závěr o nich diskutují a hodnotí je. Simulační hra je propracovanější forma hraní rolí a vnáší do vyučování prvky reality. Někdy se žákům nechce hrát hry a celá třída je apatická, ale důležité je vytrvat a neztratit nadšení.

V hodinách náboženství je také vhodné hrát různé didaktické hry. Jako příklad takových her můžeme uvést doplňování chybějících slov v biblickém textu, hledání otázek a správných odpovědí, spojování k sobě patřících správných dvojic, správné pořadí průběhu mše svaté, poznávání biblického děje podle obrázků, různé motivační hry pro správnou a rychlou orientaci v Písmu svatém a další.

¹⁰ PETTY, G. *Moderní vyučování*. 2006. s. 286.

2. PRAKTICKÁ ČÁST – PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ

2.1. Metodologie průzkumného šetření

2.1.1. Úvod do výzkumu podle M. Chrásky

Miroslav Chráska ve své publikaci *Úvod do výzkumu v pedagogice* uvádí, že výzkum je různými autory chápán různě. Široké chápání výzkumu v pedagogice zahrnuje většinou veškeré aktivity vedoucí k novým poznatkům. V užším významu je vědecký výzkum v pedagogice činnost, která pomocí metod založených na zkušenostech zkoumá platnost hypotéz - domněnek. Autor dále uvádí: „Ve výzkumu se řeší buď jeden, nebo více zpravidla spolu souvisejících problémů. Jednotlivé výzkumy se mohou navzájem poněkud lišit co do posloupností jednotlivých činností, ale základní schéma postupu bývá následující: stanovení problému, formulace hypotézy, testování (ověřování) hypotézy, vyvození závěrů a jejich prezentace.“¹¹

Autor tyto postupy dále rozvádí a objasňuje. První bod je stanovení problému. Na první pohled vypadá stanovení problému jako jednoduchá fáze pedagogického výzkumu, ale opak je pravdou. Obtížnost spočívá v získávání co největšího množství informací v oblasti, kterou chceme zkoumat. V tomto nám může pomoci studium odborné literatury, internet, konzultace s odborníky, pozorování reality, případně rozhovory s učiteli, žáky, rodiči. Tuto přípravnou fázi výzkumu bychom neměli podceňovat, vyhneme se tak zbytečným problémům. Dalším krokem, který autor při výzkumu nabízí, je přesné definování jednotlivých pojmů. Problém musí být konkrétní, jednoznačný, musí být empiricky ověřitelný, tedy založený na zkušenostech. Je vhodné ho vyjádřit tázací větou. Problém se také ptá na to, zda existuje

¹¹ CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2003. s. 8.

vztah mezi dvěma proměnnými, jako je například věk dětí, mentální úroveň dětí, chování dětí v určité situaci. Proměnná je pedagogický jev, který se ve výzkumu mění a umožňuje následně vyslovit hypotézu, tedy předběžnou odpověď na stanovený problém.

Dalšími významnými fázemi vědeckého výzkumu je formulace hypotézy, testování hypotézy a vyvozování závěrů.

Následující kapitola této publikace ukazuje, jak správně pracovat s odbornou literaturou, jak ji číst a jakým způsobem zaznamenávat bibliografii.

Publikace Miroslava Chráska upozorňuje i na to, že v současné době máme dva typy pedagogických výzkumů, jeden kvantitativně orientovaný a druhý kvalitativně orientovaný. Klasické pedagogické výzkumy bývají většinou kvantitativně orientované a jsou označovány jako vědecké. Vycházejí z existence jedné objektivní reality nezávislé na citech nebo přesvědčení. Zato výzkumy kvalitativně orientované, které se v poslední době stále více uplatňují, připouštějí existenci více realit. Každá z těchto metod má své přednosti i nedostatky, proto se doporučuje je vzájemně kombinovat.

Velkou část publikace autor věnuje praktické části, vysvětluje a ukazuje správný směr výzkumu. Jeho jednotlivé části i metody podrobně rozebírá a uvádí mnoho příkladů pro lepší pochopení a orientaci. Mnohé informace nám poslouží i k našim účelům.

2.1.2. Úvod do výzkumu podle P. Gavory

Také Peter Gavora ve své publikaci *Úvod do pedagogického výzkumu* věnuje pozornost popisu kvantitativně a kvalitativně orientovanému výzkumu, ve kterém si čtenář může vybrat, které orientaci se bude věnovat. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji a s odstupem. Kvalitativní výzkum uvádí vše ve slovní podobě a snaží se o proniknutí do zkoumané situace. Pro lepší porozumění výkladu obsahuje publikace příklady a úlohy, pomocí kterých lze nacvičit dovednosti potřebné ve výzkumu. Má být takovou pomocnou příručkou.

Protože má výzkum mnoho tváří a podob, definuje se velmi těžko, píše Peter Gavora. Přesto z množství definic vybral tuto: „Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.“¹² Tuto definici dále rozebírá a ukazuje na to, že výzkum je především způsob myšlení, snižuje nevědomost lidstva a potvrzuje nebo vyvrací poznatky. Jde o práci s fakty, která se zaznamenávají, zpracovávají a interpretují. Pedagogickému výzkumu se věnují profesionální výzkumníci, ale i studenti nebo učitelé z praxe. Výzkumné ústavy většinou řeší širší problémy často na mezinárodní úrovni, ale učitelé základních škol řeší problémy, které se jich přímo týkají. Některým lidem výzkum působí radost a potěšení, obohacuje je o nové zážitky a poznatky, pro některé je dokonce hrou. Výzkum trvá obvykle delší dobu a má několik etap. Je nutné vše pečlivě promyslet, naplánovat a zorganizovat.

Gavora ve své publikaci hovoří i o dotazníku. Dotazník je písemné kladení otázek, na které se písemně odpovídá, je to nejpoužívanější metoda k získávání velkého množství informací. Skládá se většinou ze tří částí. Vstupní část seznamuje s autorem a cílem dotazníku, popřípadě obsahuje i pokyny jak ho vyplnit a motivuje tak k vyplnění a vrácení. Druhá část obsahuje otázky a na konci bývá poděkování. Otázky musí být jasně formulovány, musí být smysluplné a jednoduché. „Základní dělení otázek v dotazníku je podle stupně otevřenosti. Rozlišují se otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené.“¹³ Délka dotazníku má být jen taková, aby se získaly potřebné informace, ne delší. Návratnost se většinou vyjadřuje v procentech, kolik dotazníků se odeslalo a kolik se jich vyplněných vrátilo. Dalším krokem je zpracování získaných údajů. Většinou se pro větší přehlednost a srozumitelnost výsledky prezentují ve formě tabulek a grafů. Následně se musí získané údaje vysvětlit, vyhodnotit a doporučit pro praxi.

¹² GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2000. s. 11.

¹³ Tamtéž, s. 102.

2.2. Zpracování údajů

Cílem tohoto průzkumu je zjistit, jaké pomůcky se používaly nebo používají v hodinách náboženství a v katechezi v děkanátu Šternberk od roku 1990 do roku 2010. Seznam katechetů poskytl současný děkan šternberského děkanátu Josef Janek.

Byl vypracován dotazník, který obsahuje 31 otázek. Většina otázek je polouzavřená, kdy žádáme ještě doplnění (jak často, kolikrát, či uvést jiné). Na závěr je umístěna jedna otevřená otázka pro možnost vyjádření se respondenta. Jednotlivé otázky jsou zaměřeny na základní informace o katechetovi a místě výuky, dále na seznam různých pomůcek, které lze v hodinách náboženství používat. V závěru je prostor na doplnění dalších možných pomůcek používaných katechety.

Osloveno bylo 24 katechetů, z celkového počtu asi 30.¹⁴ Nebylo možné oslovit všechny katechety šternberského děkanátu, kteří vyučovali náboženství v posledních 20 letech, protože někteří již zemřeli a na některé se nepodařilo získat kontakt. Z rozeslaných 24 dotazníků se vrátilo 21 vyplněných a z toho 1 dotazník byl neplatný. Průzkumu se tedy zúčastnilo 20 respondentů, což je 83%. Pro větší přehlednost získaných údajů je použito grafické znázornění výsledků.

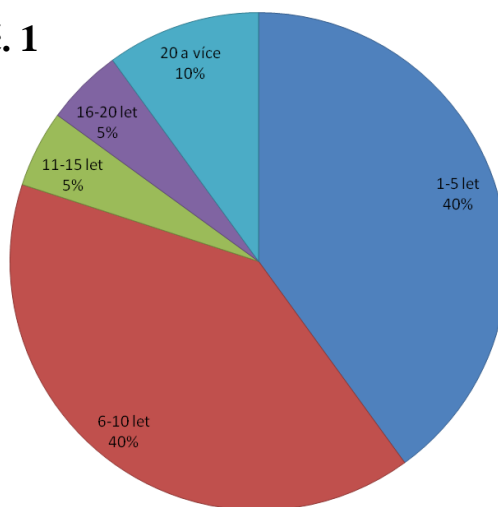
¹⁴ Není možné zjistit přesný počet katechetů. Udělené kanonické mise nebyly do roku 2000 nikde archivovány.

2.2.1. Grafické znázornění a komentáře

Graf č. 1 – doba učení náboženství. První položkou zjišťujeme, kolik let oslovení katecheté učí nebo učili náboženství nebo vedou katechezi. Při vyhodnocení získaných údajů z dotazníkového šetření vyplývá, že v děkanátu Šternberk je nejčastější délka praxe katechetů do 10 let. V grafu č. 1 můžeme dále vyzorovat, že delší doba výuky, tedy nad 10 let, je spíše výjimečná.

Doba učení náboženství

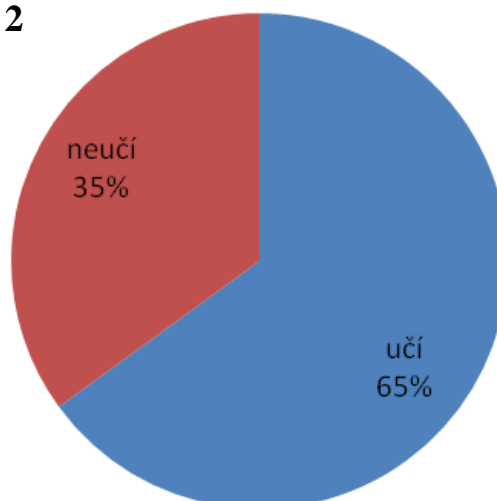
Graf č. 1

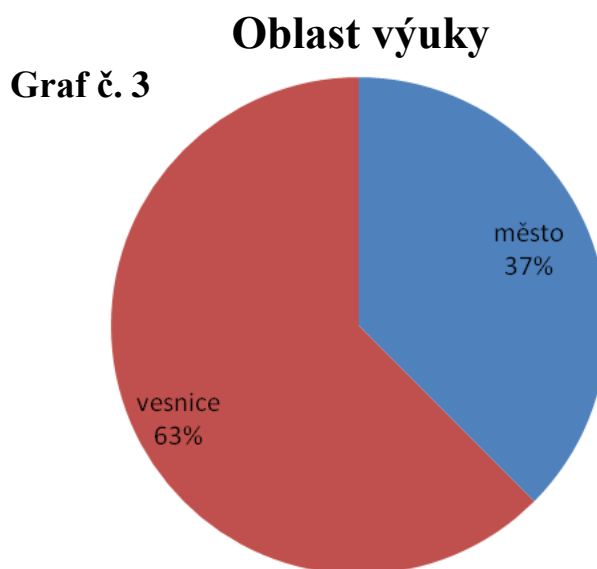
Graf č. 2 srovnává, kolik katechetů učí náboženství v současnosti. Většina respondentů uvádí, že v současnosti stále učí. To znamená, že nyní v děkanátu Šternberk pravidelně vyučuje náboženství 13 katechetů.

Učí v současnosti?

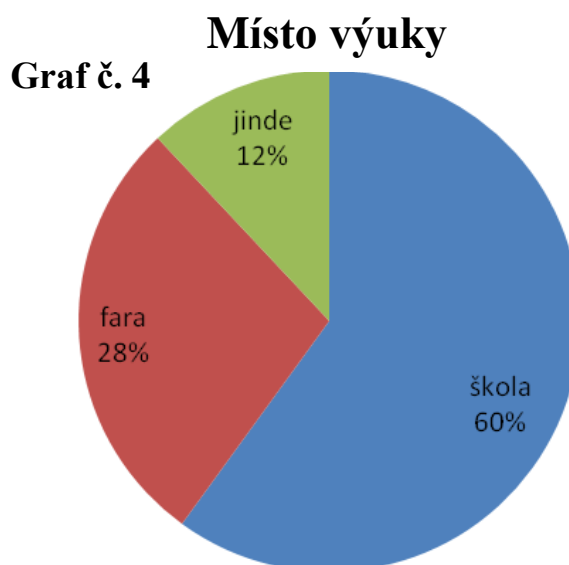
Graf č. 2

Graf č. 3 – oblast výuky. Další položkou dotazníku, na kterou respondenti odpovídali, je oblast výuky. Zjištěné výsledky ukazují, že většina katechetů učí nebo učila na vesnici, jak prezentuje graf č. 3. Je to zřejmě dáno tím, že v děkanátu Šternberk jsou tři menší města a mnoho vesnic.

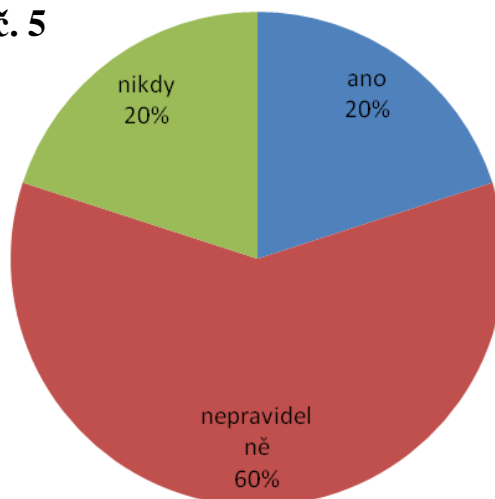
Graf č. 4 - místo výuky. Jak z grafu vyplývá, nejčastějším místem výuky je škola. Zde bude hlavním důvodem to, že na většině vesnic našeho děkanátu je škola, ale fara zde chybí nebo je neobyvatelná. Dalšími zjištěnými místy výuky podle výsledků dotazníku je domácnost katechety nebo klubovna skautů. Tato místa mohou být náhradním řešením pro malé vesnice, kde není ani škola ani fara.

Graf č. 5 – používání učebnic. Z vyhodnocování dalších údajů dotazníkového šetření vyplývá, že učebnice se při výuce náboženství používají nepravidelně. Můžeme říci, že většina katechetů je používá jen někdy. Toto zjištění ukazuje, že učebnice nejsou při výuce nepostradatelné a lze je nahradit jinými knihami nebo vhodnějšími pomůckami. Anebo nejsou pro všechny ročníky vždy k dispozici.

Používání učebnic

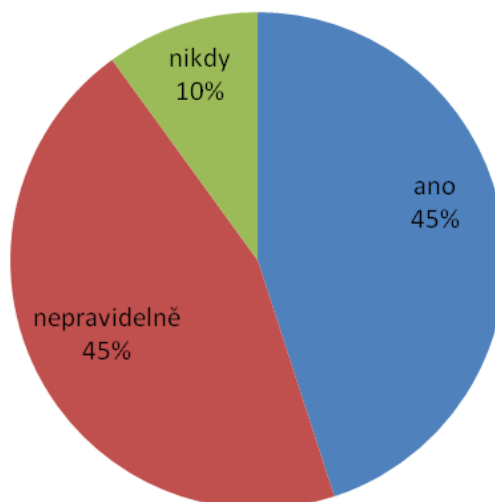
Graf č. 5

Graf č. 6 - používání metodických příruček. Tyto výsledky ukazují, že katecheté metodické příručky ve svých hodinách náboženství či katechezi používají. Někteří často, jiní nepravidelně. Pravděpodobně jsou tyto příručky dobrou pomůckou při přípravě a nabízí katechetům mnoho metodických postupů a návrhů činností, které lze při hodinách použít.

Používání metodických příruček

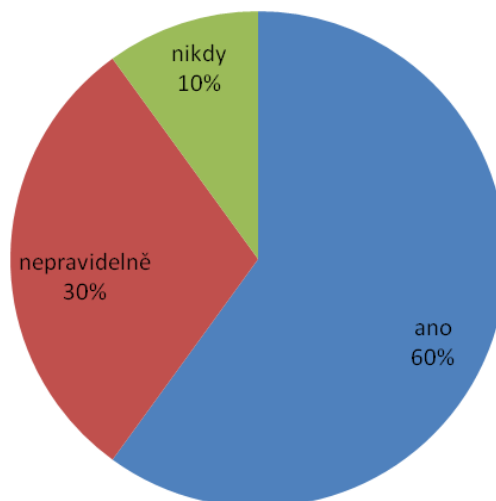
Graf č. 6

Graf č. 7 - používání pracovních listů. Pracovní listy většina katechetů našeho děkanátu ve svých hodinách náboženství používá. Někteří však jen nepravidelně. Součástí metodické příručky bývají většinou i pracovní listy. Proto se dá předpokládat, že ten kdo používá metodickou příručku, používá i pracovní listy.

Používání pracovních listů

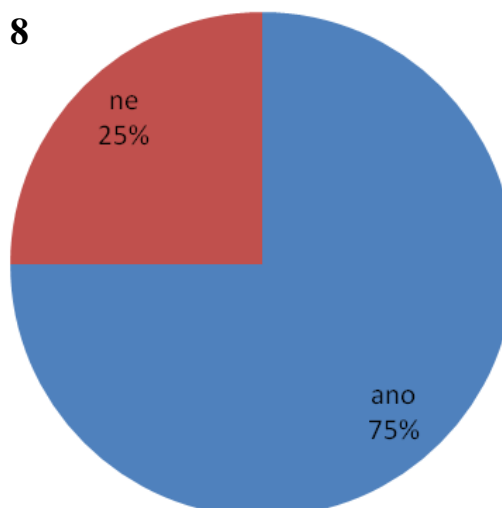
Graf č. 7

Graf č. 8 – používání příruční či nástěnné mapy. Rovněž příruční a nástěnné mapy jsou velmi častá pomůcka při výuce náboženství a používá ji většina oslovených katechetů. Mapy jsou důležitá pomůcka pro orientaci a biblické či historické mapy mohou dobře posloužit pro lepší pochopení textů Starého a Nového zákona.

Používání příruční či nástěnné mapy

Graf č. 8

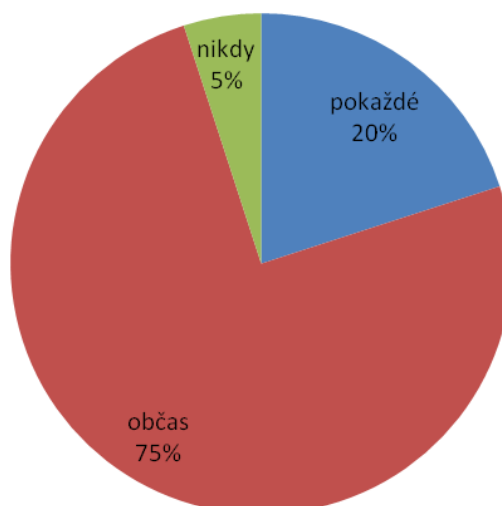
Další položkou, kterou v dotazníku zjišťujeme, je používání didaktických her. O těchto hrách se již zmiňujeme v kapitole 1.3.1., kde jsou popsány názory a pohledy Jarmily Skalkové na vhodnost didaktických her při vyučování. Také v kapitole 1.3.3., kde hovoříme o knize Geoffrey Pettyho, můžeme najít zmínku o didaktických hrách používaných v hodinách náboženství.

Graf č. 9 – používání seznamovacích a jiných didaktických her.

Podle výsledků se tyto hry v hodinách náboženství či katechezi používají. Většina respondentů uvedla, že je používá jen občas, jak ukazuje graf č. 9. Do této skupiny můžeme zahrnout i hry seznamovací, tyto hry není nutné hrát často. Respondenti, kteří uvádějí, že tuto pomůcku používají pokaždé, se zřejmě zaměřují na jiné obecně didaktické hry, které je možné zařazovat i každou vyučovací hodinu. Důvodem používání může být zpestření učiva nebo i učení formou hry.

Používání seznamovacích a jiných didaktických her

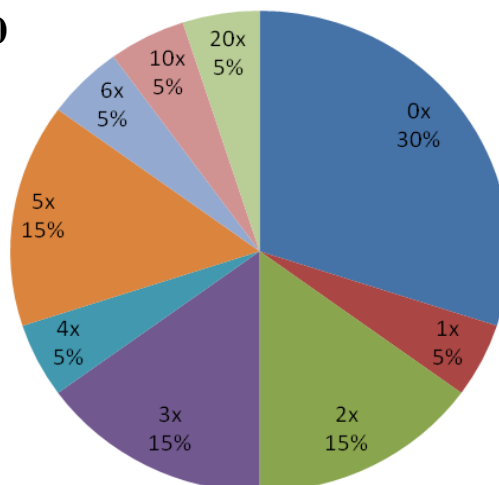
Graf č. 9

Graf č. 10 - používání pexesa a jiných karetních her. Tuto pomůcku na doplnění učiva zařazují někteří katecheté několikrát ročně, někteří i velmi často, ale jiní tyto hry nepotřebují zařazovat do výuky vůbec.

Používání pexesa a jiných karetních her

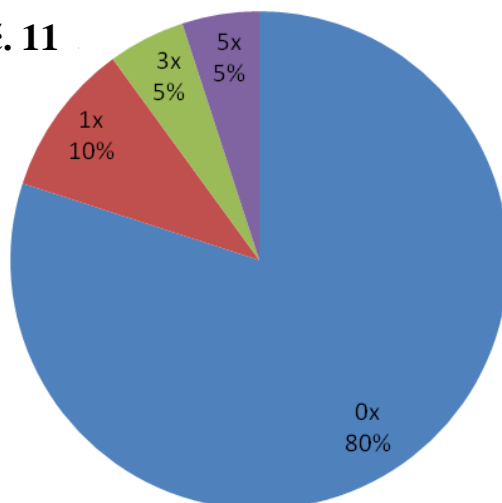
Graf č. 10

Graf č. 11 a graf č. 12 – používání biblických puzzlí a stolních her. Při vyhodnocení dalších dvou položek dotazníkového šetření vyplývá, že biblické puzzle a stolní hry (Cesta do nebe, Biblické putování) se při výuce náboženství v děkanátu Šternberk téměř nepoužívají. Jen 4 oslovení katecheté používají puzzle a 7 jich používá stolní hry, a to jen párkrát v roce. Zařazování puzzlí, stolních her, ale i pexesa a karet (viz graf č.10) může být velice individuální, většinou jsou tyto pomůcky časově nebo i finančně náročné.

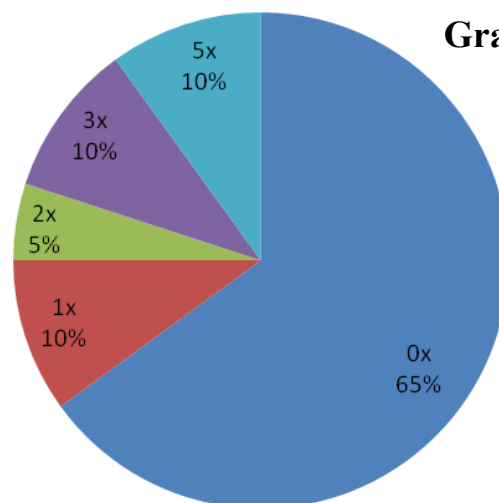
Používání biblických puzzlí

Graf č. 11

Používání stolních her

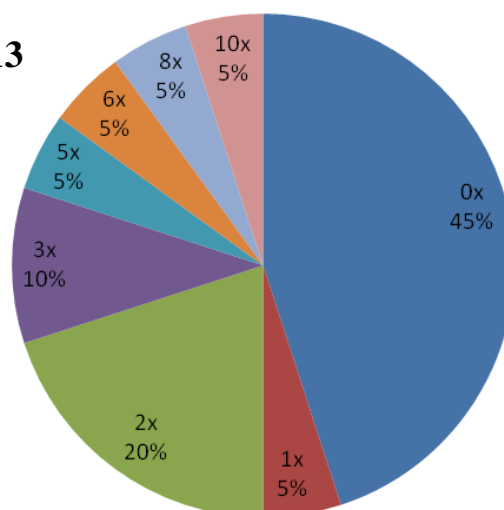
Graf č. 12

Graf č. 13 – používání divadelních her. Divadelní hry, biblické scénky, scénky ze života svatých a jiné podle získaných údajů více než polovina katechetů několikrát ročně používá. Inscenace umožňují dětem vžít se do role, kterou předvádějí a uvažovat o ní. To může být důvodem občasného použití.

Používání divadelních her

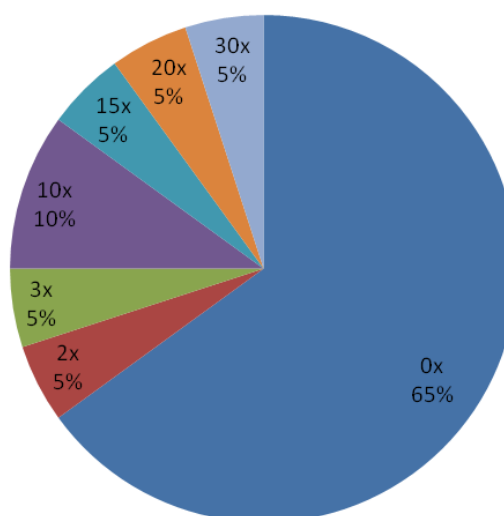
Graf č. 13

Graf č. 14 - používání výkladového dekoračního materiálu. Podle výsledků se ukazuje, že většina katechetů výkladový dekorační materiál nepoužívá ani jedenkrát ročně.

Používání výkladového dekoračního materiálu

Graf č. 14

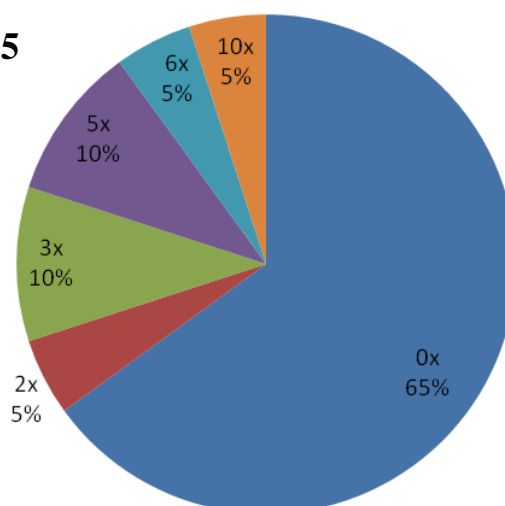

Graf č. 15 - používání flanelogramu. Většina oslovených katechetů tuto pomůcku ve svých hodinách nepoužívá ani jedenkrát ročně.

Důvody nepoužívání flanelogramu i výkladového dekoračního materiálu (graf č. 14) mohou být různé. Mnozí mohou používat podobnou techniku, ale s vlastnoručně vyrobenými a upravenými pomůckami. Někdo se s nimi nenaučil pracovat nebo o nich vůbec neví. Jiným tyto pomůcky nemusí vyhovovat a raději volí něco jiného nebo si vytvoří pomůcky zcela originální podle své potřeby.

Používání flanelogramu

Graf č. 15

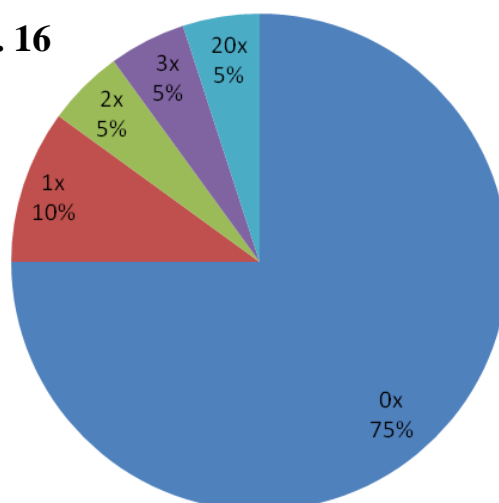

Graf č. 16 – používání šátek. Další položka se dotazuje, kolikrát ročně katecheté používají šátky jako pomůcku při výuce. Vyhodnocení ukazuje, že většina katechetů našeho děkanátu tuto pomůcku také vůbec nepoužívá. Přesněji řečeno ji používá jen 5 z nich, přestože některé metodiky jsou tak přímo zaměřeny a nabízí mnoho možností, jak se šátky ve vyučování pracovat.

Zde může být hlavním důvodem nepoužívání pořizovací cena. Někteří mohou používat tuto metodu, ale šátky nahradí barevnými papíry nebo vlastním textilním materiálem. Mnoho katechetů dává pravděpodobně přednost vlastním pomůckám, které je finančně nezatíží a výše zmíněné šátky plně nahradí.

Používání šátků

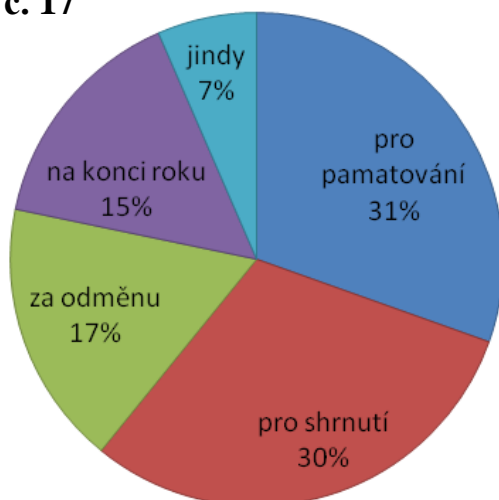
Graf č. 16

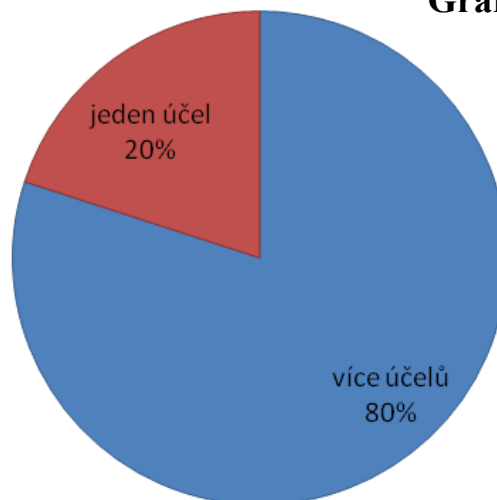
Graf č. 17 a graf č. 18 – používání kvízů, křížovek, osmisměrek. Vyhodnocení další položky dotazníku máme pro lepší orientaci zpracováno ve dvou grafech. Graf č. 17 ukazuje, pro jaké účely se tyto pomůcky používají. Znárodnuje, že katecheté většinou tyto kvízy, křížovky a osmisměrky používají pro zapamatování učiva nebo pro shrnutí učiva, tedy v první řadě z učebních důvodů, a až následně pro zábavu nebo odměnu. Graf č. 18 ukazuje, že většina oslovených katechetů používá tyto pomůcky pro více účelů.

Používání kvízů, křížovek, osmisměrek

Graf č. 17

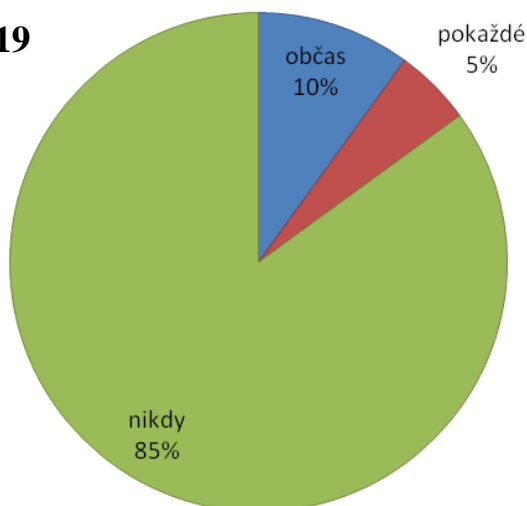
Graf č. 18

Graf č. 19 - používání diapozitivů. Diapozitivy většina katechetů nepoužívá nikdy. V současné době je používání diapozitivů poněkud zastaralé a většina katechetů toto vybavení asi nemá k dispozici a nedá se již pořídit.

Používání diapozitivů

Graf č. 19

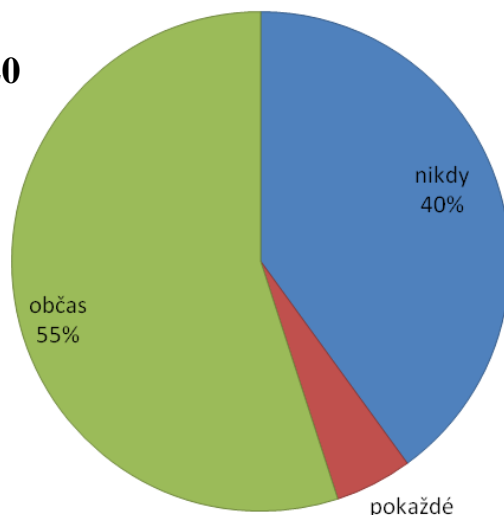

Graf č. 20 - používání DVD, CD, VIDEO. Na současném trhu je jiná, modernější technika, pro kterou se mohou katecheté rozhodnout a užívat ji při výuce náboženství. V každé vyučovací hodině používá DVD, CD a VIDEO jen velmi málo katechetů, ale většina katechetů je používá občas.

Protože se elektronika velmi rychle vyvíjí, i zde je používání VIDEO zastaralé a většinou se nepoužívá. Pravděpodobně se při výuce náboženství nebo katechezi nejvíce poslouchá CD, kde mohou být různé biblické příběhy nebo písničky, případně se do hodiny může zařadit film na DVD. CD a DVD přehrávače jsou dnes běžně dostupné.

Používání DVD, CD, VIDEO

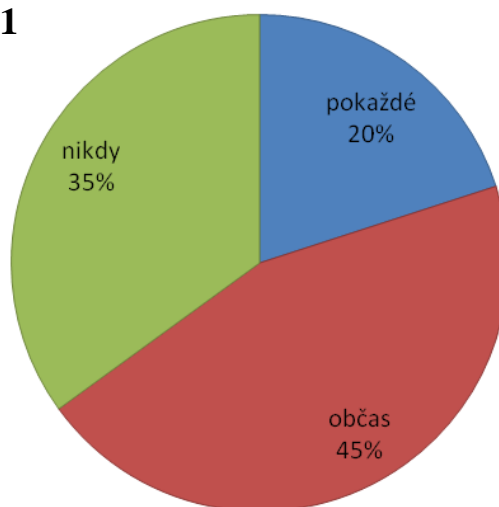
Graf č. 20

Graf č. 21 – používání ukazovacích písniček. Další položka dotazníkového šetření odhaluje, že ukazovací písničky používá většina oslovených katechetů alespoň někdy, někteří tyto písničky používají v každé hodině. Četnost používání ukazovacích písniček je nepochybně ovlivněna věkem dětí. V nižších ročnících je tato činnost jistě oblíbenější než u starších dětí a mládeže. Ukazovací písničky přispívají k oživení a k lepšímu zapamatování učiva, proto se doporučuje zařazovat je do výuky.

Používání ukazovacích písniček

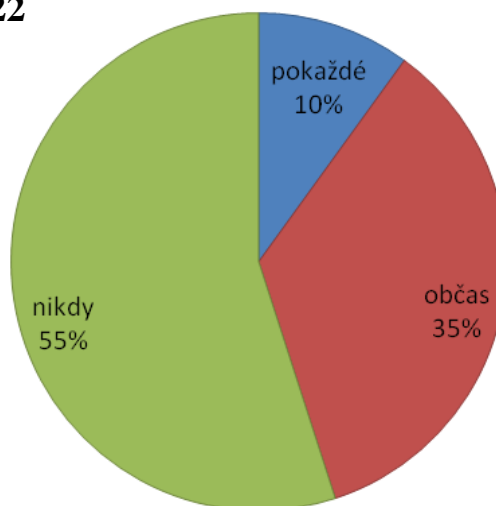
Graf č. 21

Graf č. 22 - používání hudebních nástrojů. Vyhodnocení ukazuje, že hudební nástroje více než polovina respondentů nepoužívá nikdy. Důvodem nepoužívání může být vysoká pořizovací cena nástrojů nebo neznalost hry na hudební nástroje.

Používání hudebních nástrojů

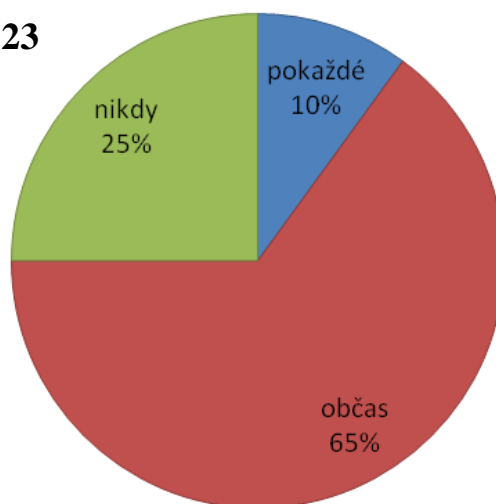
Graf č. 22

Graf č. 23 – práce s obrazem (symboly). Položku dotazníku nazvanou „Práce s obrazem“, tedy práci, která nás zasvěcuje do křesťanské symboliky, jsme vyhodnotili a zjištěné výsledky jsme zaznamenali do grafu č. 23. Tato metoda je často využívaná a používá ji většina oslovených katechetů, někteří i každou hodinu. Křesťanské náboženství je plné symbolů, proto se o nich hodně mluví i v hodinách náboženství.

Práce s obrazem (symboly)

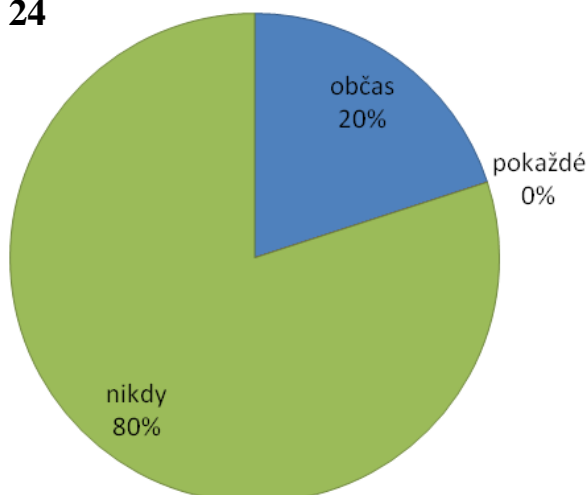
Graf č. 23

Graf č. 24 - čtení ikon. Ikony obsahují mnoho symbolických prvků a jejich čtení znamená správně je pochopit. Tento druh obrazu je více rozšířený na Východě. Z výsledků vyplývá, že většina katechetů našeho děkanátu tuto metodu nepoužívá, jak můžeme vidět v grafu č. 24.

Čtení ikon

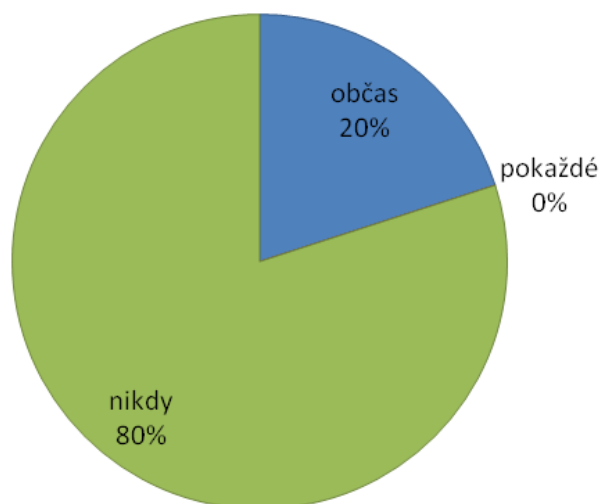
Graf č. 24

Graf č. 25 – používání internetových omalovánek. Z šetření vyplývá, že většina respondentů internetové omalovánky ve svých hodinách náboženství nepoužívá. Pravděpodobně je nepoužívají proto, že součástí výuky jsou i pracovní listy, které mohou posloužit mimo jiné i jako omalovánky.

Používání internetových omalovánek

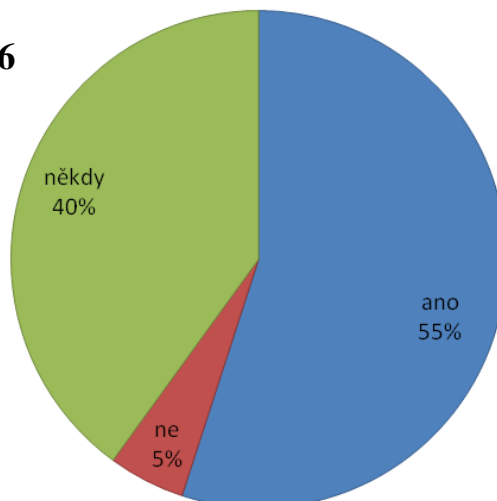
Graf č. 25

Graf č. 26 – postní a adventní aktivity. Zájem o postní a adventní aktivity, jako jsou kalendáře, adventní lampičky a jiné je podle dotazníkového zjištění v děkanátu Šternberk velký, používají je téměř všichni katecheté. Tyto aktivity mohou propojit hodiny náboženství s běžným životem i s liturgií.

Postní a adventní aktivity

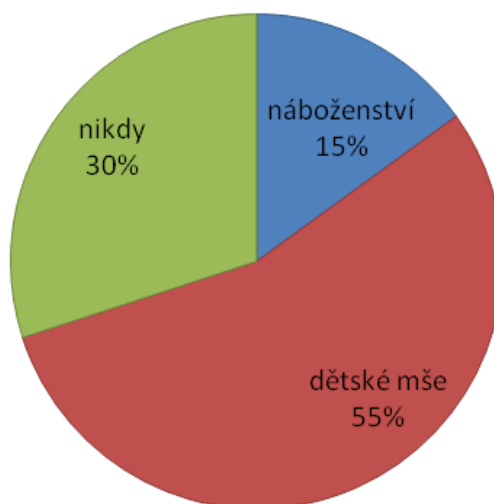
Graf č. 26

Graf č. 27 - používání samolepkových řad. Tyto řady (Hrdinové Starého Zákona, Hrdinové Nového Zákona, Poznáváme české světce, Ježíš a evropští světci) se většinou používají při mších pro děti, jak vyplývá z vyhodnocených výsledků.

Používání samolepkových řad

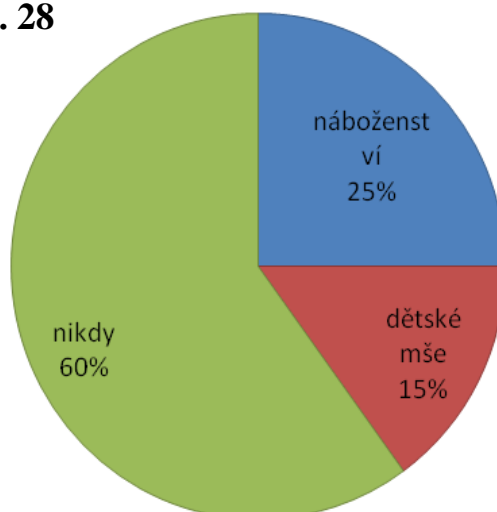
Graf č. 27

Graf č. 28 – biblické a výtvarné soutěže. Mezi další položky, které hodnotíme, patří zjištění, zda katecheté někdy využívají biblické a výtvarné soutěže jako jsou Cesta dvou bratří, rozhlasové a televizní soutěže na Radiu Proglas a TV Noe. Více než polovina respondentů uvádí, že tuto nabídku nevyužívá nikdy.

Biblické a výtvarné soutěže

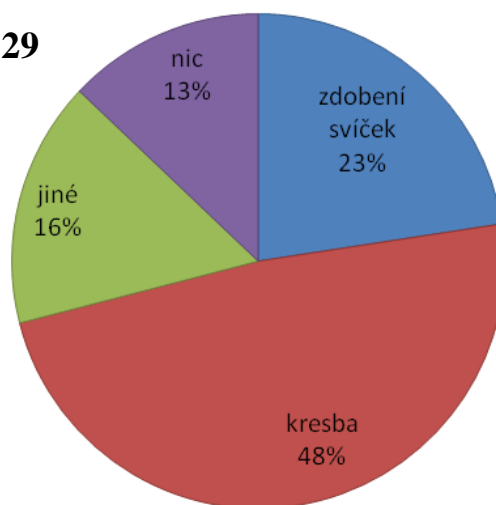
Graf č. 28

Graf č. 29 – používání různých výtvarných metod. V hodinách náboženství se také používají různé výtvarné metody. Proto v dotazníkovém šetření zjišťujeme, jaké výtvarné metody používají nebo používali katecheté Šternberského děkanátu. Vyhodnocení ukazuje, že nejvíce používaná je kresba, také zdobení svíček je oblíbené. Kolonka jiné zahrnuje koláž, výrobu loutek, práci s papírem, prstové barvy, lepení, modelování.

Používání různých výtvarných metod

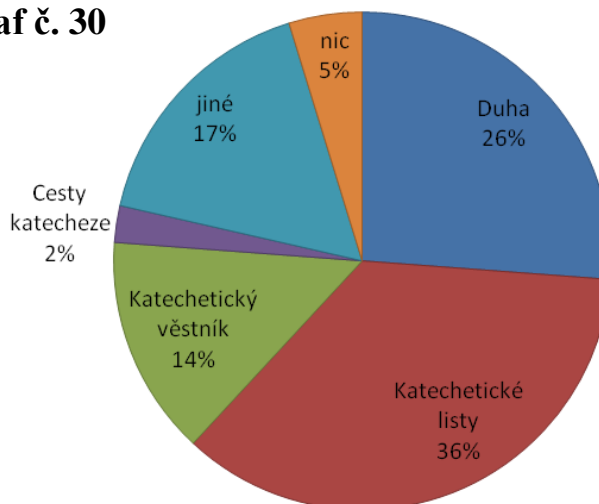
Graf č. 29

Graf č. 30 - používání časopisů může být také vhodnou součástí přípravy na vyučování nebo pro inspiraci. V dotazníku uvádíme několik námi navržených titulů, které katecheté ještě rozšířili o další. Z uvedených časopisů podle výsledků průzkumu jsou nejvíce používané Katechetické listy, dále časopis Duha nebo Katechetický věstník.

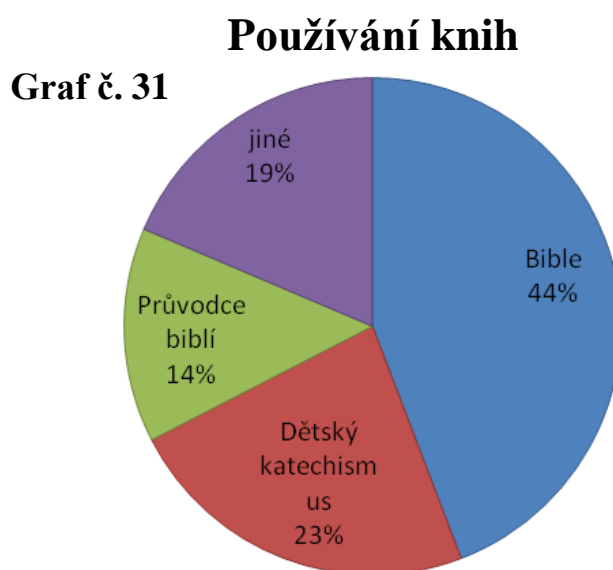
Používání časopisů

Graf č. 30

V kolonce jiné jsou uváděny časopisy Nezbeda, Tarsicius, Amen, Rodinný život, IN, Cvrček, Pueri Domini, Imaculata. Jen velmi malé procento oslovených nepoužívá žádný časopis.

Graf č. 31 – používání knih. Také knihy jsou vhodnou pomůckou při přípravě a v hodinách náboženství. Naše šetření znázorněné v grafu č. 31 ukazuje, že katecheté nejvíce používají Bibli.

Většina oslovených katechetů používá více publikací najednou – podle potřeby, a rozšiřují tak seznam námi zadaných knih o další. Jsou to například:

Přijď, Pane Ježíši, r. vyd. 1991

Církevní rok a lidové obyčeje, r. vyd. 1991

Ikonografie a atributy svatých, r. vyd. 1991

Kancionál, r. vyd. 1994

Školní biblický atlas, r. vyd. 1994

Rok se svatými, r. vyd. 1994

Příběhy pro potěchu duše, r. vyd. 1996

První svaté přijímání, r. vyd. 1996

Po stopách Ježíšových, r. vyd. 1996

Biblické příběhy s hlavolamy, r. vyd. 2009

Životopisy svatých

Encyklopedie

Graf č. 32 – další pomůcky. V závěru dotazníku je prostor pro sdělení dalších pomůcek, které katecheté používají ve svých hodinách náboženství. V grafu č. 32 jsou tyto znázorněny a z výsledků vyplývá, že mnoho katechetů používá růženec, někteří také kříž, razítka a zpěvníky. Ostatní zmiňované pomůcky jsou používány individuálně a jsou zahrnuty do kategorie jiné. Jsou to:

Barevné papíry

Papírové omalovánky

Zásobník se souřadnicemi z Písma

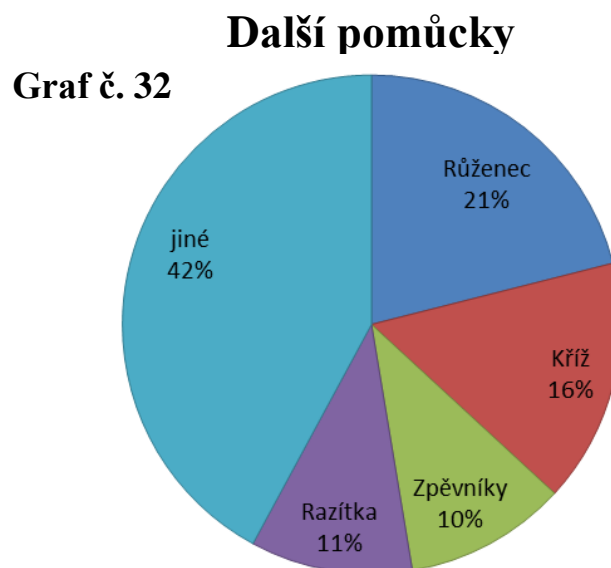
Sošky

Obrázky z časopisů

Fotografie

Svíčky

Tabule, křída

Závěrečné shrnutí dotazníku

Získané a vyhodnocené výsledky průzkumu jsou velice zajímavé v mnoha ohledech. Jednotlivé zjištěné skutečnosti ukazují různé pohledy vyučujících na používání pomůcek v hodinách náboženství a v katechezi.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že katechetické pomůcky, jako jsou učebnice, metodické příručky, pracovní listy, příruční a nástěnné mapy, seznamovací a didaktické hry jsou pravidelně používány při výuce náboženství u většiny katechetů našeho děkanátu. Mnohé jiné pomůcky se však používají málo nebo téměř vůbec. Zjištěná data nám mohou posloužit k dalšímu zpracování a případné analýze v diplomové práci.

Metodické příručky slouží jako dobrá inspirace pro výklad dané problematiky a pracovní listy jsou v některých ročnících její důležitou součástí. Široká nabídka a snadný přístup umožňují jejich časté zařazování. Mapy a hry vyučování obohacují. Pexesa, karetní hry, divadelní scénky, kvízy, křížovky, osmisměrky i práce s obrazem jsou zřejmě zařazované individuálně, podle právě probíraných témat. Stejně i používání písniček a hudebních nástrojů.

Vysvětlení nebo odůvodnění ojedinělého využívání následujících pomůcek mohou být různá. Puzzle, stolní hry, výkladový dekorační materiál, flanelogram, šátky, čtení ikon a internetové omalovánky mohou být časově nebo i finančně náročné nebo s nimi katecheté nejsou seznámeni.

Sporadické využívání těchto pomůcek by mohlo být důvodem k zamyšlení a k uspořádání metodického dne v našem děkanátu. Zde by byla příležitost k větší propagaci a předvedení jednotlivých pomůcek v praxi.

Po srovnání dalších vyhodnocených položek můžeme říci, že používání diapozitivů je již zastaralá metoda a používá ji jen ten, kdo vlastní potřebný materiál z dřívějších let. V současnosti moderní technika nabízí větší a poutavější možnosti, například v podobě prezentací, DVD, interaktivních tabulí, počítačových programů a dalších. I dobrá orientace na internetu může

pomoci při přípravě jednotlivých témat výuky. Využívání těchto možností je však mnohdy omezeno finančními prostředky farnosti.

Používání výtvarných metod, časopisů a knih je také velice individuální a podle konkrétní situace lze zařadit některou z pomůcek.

Také aktivity, které propojují hodiny náboženství s běžným životem i s liturgií (samolepkové řady, postní a adventní aktivity), se ukazují jako užitečné pro děti i pro samotnou farnost. Zdůrazňují a učí, že náboženství je součástí každodenního života. Někdy je přímo záměrem autorů připravit katechetické pomůcky, které jsou vhodné pro používání na mších pro děti.

Biblické a výtvarné soutěže (např. Cesta dvou bratří, rozhlasové a televizní soutěže na Radiu Proglas a TV Noe) jsou aktivity, kterých se děti mohou účastnit sami nebo s rodiči. Je však dobré pro tuto činnost je vhodně motivovat v hodinách náboženství nebo v kostele.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá používáním pomůcek v hodinách náboženství a v katechezi v děkanátu Šternberk v letech 1990-2010. Je rozdělena do dvou hlavních částí.

První teoretická část představuje pojmy děkanát, výuka náboženství a didaktika. Seznámení s těmito pojmy poskytuje informace umožňující lepší orientaci v průzkumném šetření.

Získané a vyhodnocené výsledky průzkumu jsou zpracovány ve druhé praktické části. Grafické znázornění a stručné komentáře prezentují zjištěné výsledky.

Skutečnosti odhalují, že hodiny náboženství mohou být velice pestré a poutavé. Záleží na každém vyučujícím, jaké zaujme stanovisko, jak dokáže předávat informace a jaké si zvolí pomůcky. Pro svoji názornost je používání pomůcek při výuce vítané. Podporuje a povzbuzuje zájem žáků a rozvíjí jejich myšlení, vynalézavost a tvořivost. Zároveň však kladou velké nároky na učitele. Některým katechetům stačí pro výuku pouze základní pomůcky jako učebnice, metodiky, pracovní listy, případně různé mapy. Jiní naopak využívají bohatý sortiment nabízených pomůcek. Každý si volí svůj postup, jak co nejlépe dosáhnout katechetického cíle.

Pro výuku náboženství a katechezi je velice vhodná formace katechetů. Centrum pro katechezi Olomouc pravidelně nabízí duchovní cvičení a rekolekce pro katechety. Organizuje arcidiecézní setkání katechetů, která jsou velkou příležitostí k načerpání nejen nových poznatků, ale i osobních zkušeností a inspirací z jiných farností. Dále poskytuje různé aktuální informace na svých webových stránkách¹⁵ v rubrice aktuality. Pokud katecheté projeví zájem, nabízí se jim široká nabídka námětů, pomůcek, informací i odkazů. Vzájemná spolupráce katechetického centra a katechetů může usnadnit jejich nelehkou práci a povzbudit je k další činnosti.

¹⁵ Více viz www.ado.cz/katechete.

Spolupráce katechetů s kněžími jednotlivých farností, a tím propojování náboženství s děním ve farnosti, může pomáhat při formování a rozvíjení duchovního života dětí a mládeže. Nesmíme zapomenout ani na spolupráci katechetů s rodiči či rodinami nebo s celou církevní obcí. To vše přispívá k budování mezilidských vztahů a ukazuje, že společenství, ať ve farnosti, v rodině, i jinde, je důležitou součástí křesťanského života.

BIBLIOGRAFIE

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2003. 198 s. ISBN 80-244-0765-5.

KALHOUS, Zdeněk. OBST, Otto. a kol. *Školní didaktika*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

Kronika šternberského děkanátu od roku 1977. archiv farnosti Šternberk.

MURŇOVÁ, Eva, MUCHOVÁ, Ludmila. *Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1 – 9. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha : Česká biskupská konference, 2004. 168 s. ISBN nevedeno.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 4. vyd. Praha : Portál, 2006. 380 s. ISBN 80-7367-172-7.

PODLAHA, Antonín. *Český slovník bohovědný*. díl třetí. Praha : Cyrilo-metodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926. 1008 s.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha : ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-33-1.

WOLNÝ, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren*. 1. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese. 1. Band. Brünn 1855. 454 s. (*Církevní Topografie Moravy*. 1. oddíl. Olomoucká arcidiecéze. 1. svazek. Brno 1855.)

SEZNAM ZKRATEK

atd.	a tak dále
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
KC	Katechetické centrum
kol.	kolektiv
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
např.	například
r. vyd.	rok vydání
s.	strana
sv.	svatý
vyd.	vydání

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Dotazník

Příloha č. 1 - Dotazník

Dobrý den,

Jmenuji se Eva Niklová a jsem studentkou 3. ročníku kombinovaného studia na Cyrilometodějské teologické fakultě v Olomouci, oboru Náboženství se zaměřením na vzdělávání a katechetika. Ve své bakalářské práci se snažím zjistit, jaké pomůcky používali nebo používají katecheté děkanátu Šternberk ve svých hodinách náboženství.

Chtěla bych Vám předložit několik otázek, které jsou zaměřeny na toto téma. Budu moc ráda, když tento dotazník vyplníte a můžete přidat i svůj slovní komentář. Tento dotazník je anonymní, prosím zakroužkujte možnost, která nejvíce odpovídá skutečnosti, popřípadě doplňte počet.

Prosím o vrácení vyplněného dotazníku v přiložené obálce na adresu: Eva Niklová, Hnojnice č. 6, 785 01 Šternberk nebo po domluvě prostřednictvím kněze vaší farnosti nejpozději do konce listopadu 2010.

Děkuji Vám za pomoc a spolupráci.

1. Jak dlouho učíte / učil(a) jste náboženství?
2. Učíte v současnosti? ano ne
3. Kde učíte? město vesnice počet obyvatel
4. Místo výuky: škola fara jinde
5. Pravidelné používání učebnice
 ano nepravidelně nikdy nepoužívám
6. Pravidelné používání metodické příručky
 ano nepravidelně nikdy nepoužívám
7. Pravidelné používání pracovních listů
 ano nepravidelně nikdy nepoužívám
8. Používání příruční či nástěnné mapy ano ne

9. Používání seznamovacích a jiných didaktických her
Jak často: každou hodinu občas nikdy
10. Využíváte pexesa a jiných karetních her na doplnění učiva
kolikrát ročně?
11. Využíváte puzzlí (biblická témata) na doplnění učiva
kolikrát ročně?
12. Používání stolních her (Cesta do nebe, Biblické putování)
kolikrát ročně?
13. Používání divadelních her (biblické scénky, scénky ze života svatých)
kolikrát ročně?
14. Používání výkladového dekoračního materiálu
kolikrát ročně?
15. Používání flanelogramu kolikrát ročně?
16. Používání šátků kolikrát ročně?
17. Používání kvízů, křížovek, osmisměrek pro zapamatování učiva
 za odměnu
 pro shrnutí učiva
 na konci roku
 jindy
-
18. Používání diapozitivů jak často?
19. Používání ukazovacích písniček jak často?
20. Používání hudebních nástrojů (dřívka, bubínky, triangel, ...) jak často?
21. Používání DVD, CD, VIDEO (tématicky zaměřené) jak často?
22. Používání internetových omalovánek (www.pastorace.cz) jak často?
23. Práce s obrazem (symboly) jak často?
24. Čtení ikon jak často?
25. Postní a adventní aktivity (kalendáře, adventní lampičky, ...)
 ano ne někdy
26. Používání samolepkových řad z KC Olomouc - Hrdinové Starého, Nového
Zákona, Poznáváme české světce, Ježíš a evropští světci, ...

v hodinách náboženství při mších pro děti nikdy

27. Biblické a výtvarné soutěže (Cesta dvou bratří, rozhlasové a televizní soutěže - Proglas, TV Noe)

v hodinách náboženství při mších pro děti nikdy

28. Používání různých výtvarných metod - zdobení svíček ano ne
- malba na hedvábí ano ne
- kresba ano ne
- jiné

.....

29. Používání časopisů - pro inspiraci - časopis Duha ano ne
- Katechetické listy ano ne
- Katechetický věstník ano ne
- Cesty katecheze ano ne
- jiné

30. Používání knih - Dětský katechismus ano ne
- Bible (různé: rodinná, ilustrovaná, ...) ano ne
- Průvodce biblí ano ne
- jiné

.....
.....
.....

31. Napište všechny další Vámi používané pomůcky

.....
.....
.....
.....

Děkuji za váš čas.